

**„W CHRYSZTUSIE JEZUSIE ANI OBRZEZANIE,
ANI JEGO BRAK NIE MAJĄ ŻADNEGO ZNACZENIA,
TYLKO WIARA [...]” (GA 5,6).
WIARA SZAWŁA FARYZEUSZA –
WIARA PAWŁA APOSTOŁA POGAN**

**IN CHRIST JESUS NEITHER CIRCUMCISION NOR UNCIRCUMCISION
IS OF ANY AVAIL, BUT FAITH [...] (GAL 5:6).
THE FAITH OF SAUL, THE PHARISEE –
THE FAITH OF PAUL, THE APOSTLE OF GENTILES**

SUMMARY: Two periods can be distinguished in Paul's life of faith. The first one is Judaic religiosity of Saul, for whom Jahwe was the Only God, the Creator, the One who was and who will be forever unchangeable; the perfection of believer consisted then in obeying the Law. Christianity was for Saul a sect in the bosom of Judaism, a heresy to be destroyed. The second period of Paul's faith begins with his meeting Jesus on the Damascus Road. Paul believed in Jesus and totally gave himself up to Him. The present paper shows how the Apostle understood his "life for the Lord" by analyzing the expressions *en Christo*, *eis Christon*, and *syn Christo*.

KEY WORDS: faith, Saint Paul, relationship with Christ, justification

SŁOWA KLUCZE: wiara, św. Paweł, relacja z Chrystusem, usprawiedliwienie

1. SZAWEŁ – GŁĘBOKO WIERZĄCY RABIN

Z pochodzenia Żyd, urodzony w rodzinie żydowskiej mieszkającej w Tarsie, w diasporze żydowskiej („Ja jestem Żydem urodzonym w Tarsie w Cylicji. Wychowałem się w tym mieście” – Dz 22,3). „Obrzezany w ósmym dniu, z rodu Izraela, z pokolenia Beniamina, Hebrajczyk z Hebrajczyków” (Flp 3,5). Po obrzezaniu otrzymał imię żydowskie Saul (Szaweł), a zgodnie z ówczesnym zwyczajem nosił

także drugie imię rzymskie Paulus (Paweł)¹. Pochodzenie z pokolenia Beniamina było powodem do dumy; królestwo Beniamina po podziale królestwa Salomona było lojalne wobec królów z rodu Dawida, a po niewoli babilońskiej Beniamin i Juda stanowili trzon nowej społeczności. Zwrot „Hebrajczyk z Hebrajczyków” podkreślał czystość krwi, nieobecność pogan wśród przodków Szawła, a także kontrast między nim, mówiącym po hebrajsku, a hellenistami czy Żydami, posługującymi się językiem greckim².

Szaweł był wyznawcą religii judaistycznej, a zatem wierzącym w jednego, jedynego Boga Stworzyciela, który był, jest i będzie niepowtarzalny na wieki, który – jedynie On, Bóg – jest godzien, by się do Niego modlić, który zna wszystkie ludzkie czyny i myśli, który przez Mojżesza na górze Synaj dał Torę zawierającą 613 przykazań, który nagradza przestrzegających przykazań, a karze występujących przeciwko Niemu. Szaweł, jak każdy Żyd, wierzył, że kiedyś przyjdzie Mesjasz, że kiedyś nastąpi zmartwychwstanie zmarłych³.

Będąc Żydem, wychowanym w domu rodzinnym i w synagodze, Szaweł znał księgi żydowskie: Torę, Talmud, prawdopodobnie także Stary Testament w tłumaczeniu Septuaginty⁴. Na podstawie napisanych później przez niego listów do wspólnot chrześcijańskich sądzić można, że uczęszczał też do jakichś szkół greckich⁵. Prawdopodobnie w latach 20-30 n.e. pobierał w Jerozolimie naukę u rabinu Gamaliela: „u stóp Gamaliela otrzymałem staranne wykształcenie w Prawie ojczystym” (Dz 22,3). Wychowanie i wykształcenie Pawła na gorliwego faryzeusza uwarunkowało jego spojrzenie na świat i rzeczywistość, wpłynęło na sposób (metody) interpretacji Pism, na podejście do eschatologii⁶.

Wykształcony faryzeusz Szaweł „gorliwie służył Bogu” (Dz 22,3), był – jak sam mówił – „co do sprawiedliwości legalnej – bez zarzutu” (Flp 3,6), a wobec króla Agryppy III powiedział, że żył „według zasad surowego stronnictwa naszej religii jako faryzeusz” (Dz 26,4-5). Trudno określić, do jakiej grupy stronnictwa faryzeuszy Szaweł należał, ponieważ faryzeizm, w czasie gdy przebywał on Jerozolimie, obok dążenia do świętości zawierał jeszcze inne wątki, m.in. związane z relacją do pogan i realizacją celów doczesnych. Jedno skrzydło faryzeizmu było liberalnie nastawione do prozelityzmu, inne opowiadało się za rygorystyczną separacją

¹ W *Dziejach Apostolskich* używane jest imię Szaweł do rozdziału 13,9, gdzie zwrotem: „ale Szaweł, który także zwie się Paweł”, w relacji z pierwszej podróży misyjnej Pawła, wprowadzone jest używanie imienia Paweł.

² Por. W.R. Stegner, „Żyd, Paweł jako”, *Słownik teologii św. Pawła* (red. G.F. Hawthorne – R.P. Martin – D.G. Reid) (Warszawa, 2010) 976.

³ Por. M. Stern, *Co to jest judaizm. Odpowiedzi na najczęściej stawiane pytania* (Kraków 2003) 12-13.

⁴ Por. C.J. Roetzel, *The Letters of Paul. Conversations in Context* (Louisville 2009) 20.

⁵ Por. K. Scholtissek, „Paulus als Lehrer”, *Christologie in der Paulus-Schule* (red. tenże) (Stuttgarter Bibel-Studien 181; Stuttgart 1999) 17-22.

⁶ Por. Stegner, „Żyd, Paweł”, 976; Roetzel, *Letters of Paul*, 47-57.

i gotowe było w swej gorliwości uciekać się nawet do przemocy. Szaweł gorliwie służył Bogu przez dokładne wypełnianie przykazań Prawa nadanego przez Jahwe za pośrednictwem Mojżesza. „Wierzył w Jahwe i wierzył Jahwe, przestrzegając dokładnie litery Prawa”⁷.

Wydaje się, że podobnie jak faryzeusze jego czasów Szaweł zabiegał o to, by jego gorliwa postawa była zauważona i tę swoją ówczesną gorliwość w późniejszych listach przypominał (np. w Liście do Galatów wspomina: „w żarliwości dla judaizmu przewyższałem wielu moich rówieśników z mego narodu, byłem szczególnie wielkim zapaleńcem w zachowywaniu tradycji moich przodków”. Rozwijające się chrześcijaństwo na terenach żydowskich Szaweł uważał za herezję, która powstała w łonie judaizmu. Dlatego przyłączył się do tych Żydów, którzy chcieli je zniszczyć.

Szaweł był obecny przy kamienowaniu Szczepana. Nie brał w tym udziału, ale u jego stóp kamienujący złożyli swe szaty, a „Szaweł [...] zgadzał się na zabicie go (Szczepana)” (Dz 8,1). Potem włączył się, z sobie właściwym zapalem, w prześladowanie chrześcijan. „Niszczył Kościół, wchodząc do domów, porywał mężczyzn i kobiety i wtrącał do więzienia” (Dz 8,3), „Siał zgrozę i dyszał żądzą zabijania uczniów Pańskich” (Dz 9,1). Napisze później do Galatów: „słyszeliście przecież o moim postępowaniu ongiś, gdy jeszcze wyznawałem judaizm, jak z niezwykłą gorliwością zwalczałem Kościół Boży i usiłowałem go zniszczyć, jak w żarliwości o judaizm przewyższałem wielu moich rówieśników z mego narodu, jak byłem szczególnie wielkim zapaleńcem w zachowywaniu tradycji moich przodków” (Ga 1,13-14). Kiedy jechał do Damaszku z listami arcykapłana do tamtejszych synagog, by więzić i przyprowadzać do Jerozolimy mężczyzn i kobiety „zwolenników tej drogi” (Dz 9,1-2), działając zgodnie ze swoimi przekonaniem religijnymi, spotkał Zbawiciela. Ze zdumieniem usłyszał pytanie: „Czemu mnie prześladujesz?”.

2. PAWEŁ – WIERZĄCY APOSTOŁ CHRYSUSA

Pierwsze pytanie, jakie się nasuwa, dotyczy objawienia pod Damaszkiem. Czym dla Pawła było to spotkanie z Chrystusem, to objawienie? Nie było ono nawróceniem wierzącego Pawła⁸. Nie nawracał się on do Boga, przecież w Niego wierzył. W świetle objawienia się Chrystusa pod Damaszkiem Paweł zrozumiał, że Jezus jest Mesjaszem, ukrzyżowanym i zmartwychwstałym, zapowiadany przez Stary Testament.

Wydarzenie, które wspominamy w „Święto Nawrócenia św. Pawła”, jak je nazywa kalendarz liturgiczny, to przeżycie pod Damaszkiem zmiany „drogi” Pawła

⁷ Por. J. Gnilka, *Paweł z Tarsu. Apostoł i świadek* (tłum. W. Szymona) (Kraków 2001) 25-42.

⁸ Por. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, 54-56.

w ramach religii starotestamentowej⁹: odtąd Jahwe – Bóg jest dla Pawła Tym, który wskrzesił ukrzyżowanego Jezusa i ludziom „otworzył bramy do życia”¹⁰. Spotkanie pod Damaszkim związane jest z wiarą Pawła. Było ono równocześnie powołaniem go na drogę apostołów i uczniów apostoelskich do głoszenia Ewangelii poganom¹¹.

2.1. PRZEDMIOT WIARY PAWŁA

W swoich listach Paweł nie wyjaśnia tego, czym jest wiara (jak Hbr 11,1), mimo że słowa *pistis* (wiara) użył 42 razy (w NT, poza jego listami, słowo to występuje 131 razy)¹², czasownika *pisteuō* (wierzyć) – 54 razy, a przymiotnika *pistos* (wierny) – 33 razy. Paweł nie podejmuje tematu wiary wprost, nie definiuje wiary (jak Hbr 11,1), nie odpowiada na pytanie „co to jest wiara?”, „czym jest wiara?”¹³.

Z tekstów Pawłowych wynika, że apostoł, spotykając Chrystusa (nie „w ciebie”) na drodze do Damaszku, uwierzył w Niego. Uwierzyć znaczy otworzyć się na dokonane w Chrystusie zbawcze działania Boga; przez Chrystusa złożyć ufność w Boga (2 Kor 3,4)¹⁴. Jak należy rozumieć określenie: „Paweł uwierzył w Chrystusa”? Odpowiedź wydaje się zawarta w tekście listów Pawła, w jego wypowiedziach. Sądzymy, że analiza redakcji tych listów pozwoli dać przynajmniej częściową odpowiedź na to pytanie. W swoich pismach Paweł używa sformułowań, których konstrukcja zawiera różne przymyki czy zwroty z tymi przymiokami. Pozwala to odkryć myśli przekazywane przez apostoła, a dotyczące jego wiary i treści wiary głoszonej przez niego.

Jak zatem Paweł określa zmianę swojej „drogi”? Jak określa Tego, w którego wierzył? Komu uwierzył? Mówiąc o swoim stosunku do Chrystusa, o wierze w Niego, apostoł używa charakterystycznych dla niego sformułowań: „w Chrystusie” (*en Christō, eis Christon*), „z Chrystusem” (*syn Christō*), a także wyrażen z przedrostkiem „z” (*syn*). Zasadniczy, jak sadzę, jest zwrot (zwany formułą) „w Chrystusie”.

a) Formuła „w Chrystusie” jest neologizmem Pawłowym, który występuje w jego listach 120 razy. Zwrot „w Chrystusie” bywa zastępowany wyrażeniem równoważnym *en Kyriō*, czyli: „w Panu”, „w Jezusie Chrystusie”, jednorazowo „w Umiłowanym” (Ef 1,5), „w Jezusie” (Ef 4,21). Poza listami Pawłowymi formuła ta nie

⁹ Por. Z. Ziółkowski, *Najtrudniejsze strony Listów św. Pawła* (Warszawa 2009) 111.

¹⁰ Por. H. Langkammer, *Jezus Chrystus i Jego Kościół w nauczaniu św. Pawła Apostoła* (Lublin 2011) 111.

¹¹ Por. Ziółkowski, *Najtrudniejsze strony*, 111.

¹² Por. L. Moris, „Wiara”, *Słownik teologii św. Pawła* (red. G.F. Hawthorne – R.P. Martin – D.G. Reid) (Warszawa 2010) 900.

¹³ Por. G. Bornkamm, *Paulus* (Stuttgart 1993) 151. Natomiast Langkammer podaje, że na 108 stronach NT występuje 224 rzeczowników *pistis*. Por. Langkammer, *Chrystus Jezus i Jego Kościół*, 106.

¹⁴ Por. K.H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*. Etos (Kraków 1984) III, 72.

jest używana w pismach NT¹⁵. Zwrot „w Chrystusie” jest tłumaczeniem greckich wyrażen (formuł) *en Christō* oraz *eis Christon* (grecki przyimek *en* i *eis* odpowiada polskiemu przyimkowi „w”). Formuła *en Christō* ma szerokie zastosowanie w listach Pawłowych. W zależności od kontekstu przyimka *en* podkreśla liczne i różnorodne zastosowania, które pogrupować można wokół trzech zagadnień:

(1) Boży plan zbawienia ludzi „w Chrystusie” (Ef 1), zawierający „wybranie w Chrystusie”, „przeznaczenie i powołanie”, „odkupienie w Nim”, „stworzenie człowieka w Chrystusie”, „odkupienie męką, śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa”, „zjednoczenie w Chrystusie”.

(2) Zwykła łączność z Chrystusem jako bezpośrednim sprawcą zbawienia, związek z Chrystusem, z Tym, w którego Paweł wierzy. Apostoł mówi m.in., że „Bóg udziela łaski w Chrystusie” (1 Kor 1,4), że wiara wierzących jest wiara „w Chrystusie”, że „w Chrystusie jest źródło i podstawa zwycięstw wierzących, powód do chluby”, „w Chrystusie, pod wpływem łaski, Stary Testament staje się zrozumiałym dla wierzących”.

(3) Formuła „w Chrystusie” ukazuje także głębię zjednoczenia wiernych, wewnętrzną więź wiernych z Chrystusem opartą na wierze i chrzcie¹⁶. Łatwo można zauważyć, że formuła „w Chrystusie” określa sferę działania łaski Chrystusa, nazywaną czasem chrystosferą, czyli przestrzenią, w której Chrystus działa i udziela łaski. Zdanie: „Paweł żyje i działa «w Chrystusie»”, znaczy, że działa w chrystosferze. Druga grecka forma zwrotu „w Chrystusie” to *eis Christon*. Zawiera ona dynamiczny przyimek *eis*. Formułę tę spotykamy w kilku tekstach:

„Wszyscy, którzy otrzymaliśmy chrzest zanurzający w Chrystusa Jezusa (*eis Christon Jesoun*), zostaliśmy zanurzeni w jego śmierć” (Rz 6,3);

„Uwierzyliśmy w Chrystusa, by osiągnąć usprawiedliwienie (*eis Christon Iesoun episteusamen*)” (Ga 2,16)

„Prawo stało się dla nas wychowawcą w Chrystusie (*eis Christon*) – [który miał prowadzić] ku Chrystusowi” (Ga 3,24)

„Zostaliście ochrzczeni w Chrystusie (*eis Christon ebaptisthēte*)” (Ga 3,27).

Przyimek *eis* występujący w powyższych tekstach¹⁷ jest dynamiczny, wykazuje ruch „ku czemuś” (ku Chrystusowi), „w kierunku czegoś”; wskazuje na zmianę, na przejście z jednego stanu w drugi¹⁸. Jeżeli zatem Paweł określa swój stan „uwie-

¹⁵ Por. E. Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła* (Wrocław 2008) 21.

¹⁶ Por. J. Stępień, *Teologia św. Pawła* (Warszawa 1979) 257; Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła*, 22-25.

¹⁷ Por. Bornkamm, *Paulus*, 151-153.

¹⁸ Por. Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła*, 29.

rzyliśmy w Chrystusa” (*eis Christon episteusamen*), znaczy to, że w jego wierze starotestamentowej dokonała się zmiana (o której wspomniano wyżej), polegająca na przejściu z wiary w jedyne Boga Jahwe do wiary w Boga i w Chrystusa – Syna Bożego, posłanego przez Boga Ojca na ziemię dla dokonania dzieła zbawienia ludzi. W momencie spotkania z Chrystusem Paweł wszedł w sferę życia Jezusa; stał się żyjącym dla Boga w Chrystusie (Rz 6,11), kimś jednym w Chrystusie (Ga 3,27), jako ochrzczony także zanurzony w śmierć Chrystusa (*eis ton thanaton* – Rz 6,3). Formuła *eis Christon* podkreśla tę wspólnotę, jaka zaistniała między Chrystusem i Pawłem¹⁹ od chwili spotkania pod Damaszkiem.

Trzeba zatem stwierdzić, co wynika z tekstów Pawłowych, że apostoł, spotykając Chrystusa (nie „w ciele”) na drodze do Damaszku, uwierzył „w Chrystusa”, ale nie tylko uwierzył w Niego, lecz także uwierzył Jemu. Chrystus stał się dla Pawła nie tylko przedmiotem wiary, ale i podmiotem zjednoczenia się²⁰. Odtąd Paweł, jak mówi w Rz 6,11, „żyje dla Boga w Chrystusie”.

2.2. POGŁĘBIANIE WIĘZI Z CHRYSTUSEM

Francuski pisarz St. Breton powiedział, że Paweł po spotkaniu pod Damaszkiem „(il) vit et pense” („żył i przemyślał”) to wydarzenie²¹ – to znaczy, że żyjąc wiarą „w Chrystusie”, pogłębiał wspólnotę z Panem. Na to pogłębianie przez Pawła życia z Chrystusem wskazuje jego sposób wyrażania się, mianowicie stosowane sformułowania z przyimkiem *syn*, a więc zwrot *syn Christō*, i złożenia z *syn* jako przedrostkiem.

Zwrot *syn Christō* nazywany bywa formułą, jednak w sensie ścisłym ani to sformułowanie, ani złożenia z przedrostkiem *syn* nie są formułami, ponieważ każde z nich jest sformułowaniem jedynym, jednorazowym. *Syn Christō* występuje w listach Pawłowych 12 razy (Rz 6,8; 8,32 – 2 razy; 2 Kor 4,14; 13,3 – 2 razy; Flp 1,23 – 1 raz; 1 Tes 4,14.17; 5,10 – 3 razy; Kol 2,13.20; 3,3.4 – 4 razy)²². Każde zdanie zawierające sformułowanie *syn Christō* w nieco inny sposób podkreśla związek Pawła z Chrystusem, np.

- łączność w śmierci i zmartwychwstaniu z Chrystusem: „Jeśli umarliśmy z Chrystusem (*syn Christō*), wierzymy, że z Nim również zmartwychwstaniemy (Rz 6,8);
- łączność w zmartwychwstaniu z Chrystusem: „Ten, który wskrzesił Jezusa, z Jezusem (*syn Iēsou*) przywróci życie także nam (*syn hēmin*)” (2 Kor 4,14);

¹⁹ Por. Moris, „Wiara”, 900.

²⁰ Por. Langkammer, *Jezus Chrystus i Jego Kościół*, 112.

²¹ Por. St. Breton, *Saint Paul* (Paris 1988).

²² Por. Jezierska, *Życie wierzące w myśli Pawła*, 18.

- zjednoczenie losu z Chrystusem: „Umarliście bowiem i życie wasze jest ukryte z Chrystusem (*syn Christō*) w Bogu (*en tō theō*)” (Kol 3,3);
- nadzieja wiecznego przestawania z Chrystusem: „po porwaniu w obłoki, na przeciw Pana zawsze będziemy z Panem (*syn Kyriō*)” (1 Tes 4,17);
- pragnienie pozostawania z Panem zaraz po śmierci: „Pragnę odejść, a być z Chrystusem (*syn Christō*)” (Flp 1,23).

Wspomniane złożenia przyimka *syn* jako przedrostka z czasownikami wyrażają współudział (czynny lub bierny) osób lub przedmiotów w czynności lub w stanie, jaki określa główny człon sformułowania, a złożenia przyimka *syn* z rzeczownikami oznaczają wspólnotę osób, zjednoczenie, towarzyszenie, nawet tożsamość osób. Dlatego złożenia te tłumaczymy za pomocą przedrostka „współ-”, np. współcierpieć, współcierpienie, współumierać, współumieranie itd.:

„Z Chrystusem jestem przybity do krzyża (*Christō synestaurōmai*); nie żyję już ja, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2,19-20);

„Zostaliśmy razem z Nim pogrzebani (*synetafēmen*)” (Rz 6,4);

„Bądźcie moimi naśladowcami (*symmimetai*), bracia” (Flp 3,17);

„(Chrystus) przekształcił nasze ciała na podobne (*symmorfon*) do swego chwalebnego ciała” (Flp 3,21).

Zatem złożenia z przyimkiem lub przedrostkiem *syn* podkreślające współudział Pawła w śmierci Chrystusa, w Jego chwale, życie razem z Nim, wskazują na ścisły i głęboki związek apostoła z Jezusem Chrystusem²³, jednakże nigdy nie oznaczają związku partnerstwa²⁴. Ontyczną więź Pawła z Chrystusem ukazują też inne jego wypowiedzi o umieraniu i zmartwychwstawaniu zawarte w jego listach, często połączone z przyimkami „w” (*en*), „przez” (*hypo*), „dla” (*dia*)²⁵.

„Jeżeli umarliśmy razem z Chrystusem (*syn Christo*), wierzymy, że z Nim również żyć będziemy (*syzēsomen autō*)” (Rz 6,8);

„Jeśli przez śmierć, podobną do Jego śmierci (*symfytoi*), zostaliśmy z Nim (*autō*) złączeni w jedno (*symfytoi*), to tak samo będziemy [z Nim złączeni w jedno] przez podobne zmartwychwstanie (Rz 6,5);

„Zostałem zdobyty przez Chrystusa (*katelempthen hypo Christou*)” (Flp 3,12);

²³ Por. R. Popowski, *Struktura semantyczna neologizmów w listach Świętego Pawła z Tarsu* (Lu-
blin 1978) 51; S. Zdziarstek, *Chryścianologia świętego Pawła. Aspekt ontyczny* (Kraków 1989) I, 268.

²⁴ Por. Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła*, 18-19.

²⁵ Por. Breton, *Saint Paul*, 56.

„Dla Niego wyzułem się ze wszystkiego i uznaje to za śmieci, bylebym pozyskał Chrystusa i znalazł się w Nim (*en autō*)” (Flp 3,8b);

„Moje obecne życie jest życiem wiary w Syna Bożego (*dzō ... tou hiou tou theou*) (Ga 2,20).

Wiara w Chrystusa wprowadziła Pawła w taką bliskość z Panem, w tajemnicę Jego życia, i była tak głębokim zjednoczeniem apostoła z Chrystusem, że mógł tę więź określić słowami:

„Dla Niego wyzułem się z wszystkiego [...] bylebym pozyskał Chrystusa i znalazł się w Nim – nie mając sprawiedliwości pochodzącej z Prawa, lecz Bożą sprawiedliwość, otrzymaną przez wiarę w Chrystusa (*dia pisteōs Christou*)” (Flp 3,9) albo słowami:

„Teraz już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2,20a).

Paweł patrzył na życie z perspektywy więzi z Chrystusem. Jego pobożność była chrystocentryczna. Apostoł żył w Chrystusie (*en Christo*) obecnym, pneumatycznym, który go ogarniał, napełniał, który mówił z nim i z jego wnętrza²⁶. Ale Paweł pragnął najszybciej w pełni osiągnąć duchową więź z Chrystusem tak, jakby była ona rzeczywista, stała. Chciał połączenia z Chrystusem, „bycia razem z Nim”, i uważał, że możliwe to jest zaraz po śmierci. W Flp 1,21-24, stojąc przed problemem: żyć, pracując apostołsko dla Chrystusa, czy umrzeć i być z Chrystusem, stwierdza: „dla mnie bowiem żyć – to Chrystus, a umrzeć – to zysk. Jeśli zaś żyć w ciele – to dla mnie owocna praca [...]. Z dwóch stron doznaję nalegania: pragnę odejść i być z Chrystusem, bo to o wiele lepsze, pozostawać zaś w ciele, to bardziej konieczne ze względu na was”. To samo pragnienie pojawia się w 2 Kor 5,10, w kontekście rzeczy ostatecznych. Paweł ponownie wyraża swoje pragnienie „bycia (pozostawania) z Chrystusem” zaraz po śmierci: „według wiary, a nie dzięki widzeniu, postępujemy. Mamy jednak nadzieję [...] i chcielibyśmy raczej opuścić nasze ciało i stanąć w obliczu Pana” (2 Kor 5,7-8).

Na podstawie tekstów Pawłowych trudno powiedzieć, jak człowiek „staje przed Panem”, w „jakim nowym ciele”. Jednakże ten stan zmarłych, którzy nie wymagają oczyszczenia, jest już „staniem przed obliczem Pana”, ale to jeszcze nie stan szczęścia błogosławionych. Jest jednak udziałem osoby ludzkiej w życiu Chrystusa, zmartwychwstałego Kyriosa²⁷.

²⁶ Por. J. Gnilińska, *Teologia Nowego Testamentu* (tłum. W. Szymona) (Kraków 2002) 119

²⁷ Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła*, 127.

2.3. PAWŁOWE NAUCZANIE

Charakterystyczną cechą Pawła było to, że wszystko, co przeżył, przemyślał i wprowadzał w swoje życie, zaraz przekazywał swoim słuchaczom podczas ewangelizowania: uważał bowiem, że wiara jest słuchaniem i odpowiedzią na słowo, które Bóg w Chrystusie mówił do świata (Rz 10,17) – wprost do człowieka lub poprzez człowieka²⁸. Wiara musi wyrażać się w odpowiedzi na słowo Boże.

Wiara Pawła to praktyczna norma życia. Uważał on, że jego zadaniem jest pozyskiwać pogan „do posłuszeństwa wierze” ku chwale imienia Jezusa (Rz 1,5)²⁹. Przekazywał więc ewangelizowanym, że:

(1) wiara w Chrystusa jest podstawą usprawiedliwienia, nawiązania na nowo kontaktu z Bogiem:

„Człowiek osiąga usprawiedliwienie nie dzięki uczynom (wymaganym przez Prawo) lecz jedynie dzięki wierze w Jezusa Chrystusa, my właśnie uwierzyliśmy w Chrystusa Jezusa (*eis Christon*), by osiągnąć usprawiedliwienie dzięki wierze w Chrystusa, a nie dzięki uczynom wymaganym przez Prawo” (Ga 2,16);

„Sądzimy bowiem, że człowiek osiąga usprawiedliwienie na podstawie wiary, niezależnie od pełnienia uczynków wymaganych przez Prawo” (Rz 3,28);

„W Chrystusie Jezusie ani obrzezanie, ani jego brak nie mają żadnego znaczenia, tylko wiara” (Ga 5,6).

Przez wiarę człowiek jest usprawiedliwiony; ona jest zasadą przemiany, której Bóg dokonuje w człowieku. Dzięki wierze człowiek staje się synem Bożym. Nie jest ona nowym czynem ludzkim, lecz jest darem Bożym, który człowiek może przyjąć i z nim współdziałać³⁰. Z prawdziwej wiary musi wynikać czyn (2 Tes 1,3), ale wiara winna działać przez miłość (Ga 5,6); bez miłości wszelka mowa o wierze jest pustym dźwiękiem (1 Kor 13,1)³¹.

(2) Łaskę wiary może otrzymać każdy człowiek:

„Wszyscy dostępują usprawiedliwienia za darmo, z Jego łaski, przez odkupienie, które jest w Chrystusie Jezusie” (Rz 4,24);

„Jasną się stała sprawiedliwość Boża dostępna przez wiarę w Jezusa Chrystusa dla wszystkich, którzy wierzą” (Rz 4,22).

²⁸ Por. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, 71.

²⁹ Por. Moris, „Wiara”, 107-108.

³⁰ Por. E. Szymanek, *List do Galatów* (PSNT VI.2; Poznań – Warszawa 1978) 64.

³¹ Por. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, 72.

Wiara jest łaską i darem Boga dla każdego, niezależnie od jego indywidualnych sytuacji i możliwości³². Wszyscy wierzący (judeochrześcijanie, etnopoganie) są kimś jednym w Chrystusie (Ga 3,28), tworzą jedno ciało (1 Kor 12,21), jeden organizm z Chrystusem.

(3) Chrzest to nawiązanie więzi wiernego z Chrystusem, upodabnianie się do Niego, a w konsekwencji zmiana stylu życia:

„Wszyscy, którzy otrzymaliśmy chrzest zanurzający w Chrystusa Jezusa (*eis Christon Iēsoun*), zostaliśmy zanurzeni w jego śmierć (*ebaptisthēmen eis Christon Iēsoun ton thanaton*)” (Rz 6,3);

„Wszyscy, którzy zostaliście ochrzczeni w Chrystusie, przyoblekliście się w Chrystusa (*eis Christon ebaptisthēte*)” (Ga 3,27);

„Zwlekliście z siebie dawnego człowieka (*ton kalaion anthropon*)” (Kol 3,9).

Teksty dotyczące chrztu przez zastosowanie przyimka *eis* podkreślają zmianę, która dokonała się w człowieku w momencie przyjmowania tego sakramentu. Zmiana ta jest nazwana obrazowo „zanurzeniem”, „ochrzczeniem w Chrystusie”, „przyobleczeniem w Chrystusa”. Paweł zwraca uwagę, że chrzest jest pierwszym sakramentem, przez który wierzący nawiązuje ontyczną więź z Chrystusem, włącza go „w Chrystusa”, w Jego los³³. Przyobleczenie (*eis Christon*) w Chrystusa niesie z sobą element dynamiczny; zachęta „przyobleczcie się w Jezusa Chrystusa” (Rz 13,14) wiąże się z trudem dorastania do pełni otrzymanego stanu³⁴.

(4) Ochrzczeni przez chrzest weszli w sferę działania łaski Chrystusa:

„(Będąc już pojednanymi) dostąpiliśmy zbawienia przez Jego śmierć (*dia tou thanatou*)” (Rz 5,10);

„Umarliście dla grzechu, żyjecie zaś dla Boga w Jezusie Chrystusie (*en Christō Iēsou*)” (Rz 6,11)³⁵.

Paweł podkreśla, że człowiek złączony przez chrzest z Chrystusem jest nowym stworzeniem (2 Kor 5,17; Ga 6,15). Nowość polega na włączeniu ochrzczonego w los Chrystusa, w Jego śmierć i zmartwychwstanie.

³² Por. Bornkamm, *Paulus*, 155.

³³ Por. Jezierska, *Życie wierzącego w myśli Pawła*, 27-29.

³⁴ Por. E. Jezierska, „*Żyjemy dla Pana, umieramy dla Pana*”. Preegzystencja chrystocentryczna chrześcijan w myśli Pawłowej (Wrocław 1993) 66.

³⁵ Por. Breton, *Saint Paul*, 56.

(5) Wiara daje gwarancję zmartwychwstania i wejścia do chwały. Zdecydowane sformułowania czy usilna prośba były też formą nauczania Pawła, przekonywania o głoszonej prawdzie, a także formą odpowiedzi na zarzuty stawiane nauczającemu. Gdy Paweł chce jakąś prawdę zaakcentować, wyraźnie coś stwierdzić, stosuje zwrot „jeżeli wierzymy”:

„Jeśli bowiem wierzymy (*eis gar pisteuomen*), że Jezus Chrystus umarł i zmartwychwstał, to również tych, którzy umarli w Jezusie, Bóg wyprowadzi wraz z Nim (*syn autō*)” (1 Tes 4,14);

„[...] Jeżeli umarliśmy razem z Chrystusem (*syn Christō*), wierzymy, że z Nim również żyć będziemy (*sydzēsomen*)” (Rz 6,8)³⁶.

Głęboka wiara w Chrystusa oraz w jego dzieło zbawcze jest więc gwarancją uczestniczenia wierzących w życiu i zmartwychwstaniu Chrystusa. Zapytać można, czy Paweł, cały oddany życiu „dla Pana”, pamiętał o tym, że prześladował chrześcijan? Otóż w 2 Kor (11–12), wspominając poniesione podczas apostołowania trudy, przeciwności, wspominając także wewnętrzne objawienia, Paweł pisze: „aby zaś nie wynosił mnie zbyt wielki ogrom objawień, dany mi został ościel dla ciała, wysłannik szatana, aby mnie policzkował – żebym się nie unosił pychą” (2 Kor 12,7). Mimo próśb skierowanych do Pana o odjęcie tego doświadczenia, nie został wysłuchany: „wystarczy ci mojej łaski. Moc bowiem w słabości się doskonali”. Co było tym „ościeniem” nękającym Pawła? Odpowiedzi teologów na to pytanie są różne; wymienia się pokusy przeciw wierze, przeciw czystości, także chorobę, np. chorobę oczu (por. Ga 4,13–14), malarię³⁷. Być może „ościeniem” było wspomnienie czasu prześladowania chrześcijan. Poczucie winy i żalu było bolesne dla Pawła, ale z drugiej strony mobilizowało go do zadośćuczynienia za wyrządzone zło, do nieustannego wysiłku „dla Pana”.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, stwierdzić trzeba, że Paweł uwierzył w Chrystusa i wierzył Chrystusowi ukrzyżowanemu i zmartwychwstałemu. Twierdził, że przyjęta wiara w Chrystusa jest początkiem nowej egzystencji wewnętrznej człowieka, nowego życia z Bogiem, na które składają się także różne trudy, uciski, przeciwności

³⁶ Por. Bornkamm, *Paulus*, 151; Breton, *Saint Paul*, 57.

³⁷ Por. H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian* (Lublin 1998) 180–181; E. Szymanek, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu* (Poznań 1990) 324.

(Rz 5,5). Paweł mówił: „życie moje jest życiem wiary w Syna Bożego (*en pistei dzo*)” (Ga 2,20). Żył dla Chrystusa i tak głęboko się z nim zjednoczył, że mógł powiedzieć:

„Jeżeli bowiem żyjemy, żyjemy dla Pana; jeżeli zaś umieramy, umieramy dla Pana (*dzōmen tō kyriō... tō kyriō apothneskomen*), w życiu więc i w śmierci należymy do Pana” (Rz 14,8).

Wiara była dla Pawła podstawą usprawiedliwienia przed Bogiem i podstawą nawiązania „na nowo” kontaktu z Bogiem (Ef 2,17). Tę wiarę Paweł głosił, bo: „Wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (Rz 10,17). Życie tym słowem, jest podstawą spodziewania się zmartwychwstania. W końcu z całym przekonaniem Paweł stwierdza: „nie mówię, że już to osiągnąłem i już się stałem doskonały, lecz pędzę, abym też to zdobył, bo i sam zostałem zdobyty przez Chrystusa [...] zapominając o tym, co za mną [...], pędzę ku wyznaczonej mecie, ku nagrodzie, do jakiej Bóg wzywa w górę, w Chrystusie Jezusie [...]. Tak to rozumiemy [...] dokąd doszliśmy, w tę samą stronę zgodnie postępujemy” (Flp 3,12-16).